HET AVONDMAALZILVER DER REMONSTRANTSCHE GEMEENTE TE NIEUWKOOP.

De aankondiging van de Octoberveiling van den Heer Mak te Dordrecht bracht het bericht, dat een der hoofdnummers van de veiling zoude gevormd worden door het avondmaalzilver uit Nieuwkoop, bestaande uit een zilveren schotel en twee bekers.

Het bestaan hiervan was slechts aan weinigen bekend [1]), en toen ik voor eenige jaren te Nieuwkoop aanteekeningen verzamelde over de aldaar nog aanwezige oudheden, werd mij op mijne navrage uitdrukkelijk verzekerd, dat de Remonstrantsche gemeente niets belangrijks bezat. Het bescheiden kerkje, uit 1822, gaf geene aanleiding om hier verborgen schatten te verwachten, en daar de predikant toen juist afwezig was, kon ik geen toegang verkrijgen tot het gebouw. Er was geene aanleiding om te twijfelen aan de mij van verschillende zijden welwillend verstrekte inlichtingen of om voor dit kerkje alleen nog eens de vrij omslachtige reis te maken. Zoo bleef het kerkzilver ook onvermeld in de voorloopige lijst der monumenten van Zuid-Holland.

Na het bericht in de couranten wendde ik mij om eenige inlichtingen tot den veilinghouder, doch op dit schrijven mocht ik geen antwoord ontvangen, waardoor ik ook bemoeilijkt werd in mijn voornemen om te trachten het zilver voor de Broederschap of voor een museum te doen aankoopen. Later bleek mij, dat het kerkzilver, dat volgens den catalogus »steeds in het bezit van bovengenoemde kerk is geweest", kort tevoren door den veilinghouder zelf was aangekocht en dus bij de veiling diens eigendom was.

Een wat sterk gekleurd bericht van Dr. H. E. van Gelder in het weekblad de Nieuwe Amsterdammer vestigde algemeen de aandacht op dezen verkoop, die niet goed te praten is, al zoude het oordeel van den schrijver ook wellicht wat minder hard geluid hebben, wanneer hij geheel bekend was geweest met de omstandigheden, waaronder die geschied was.

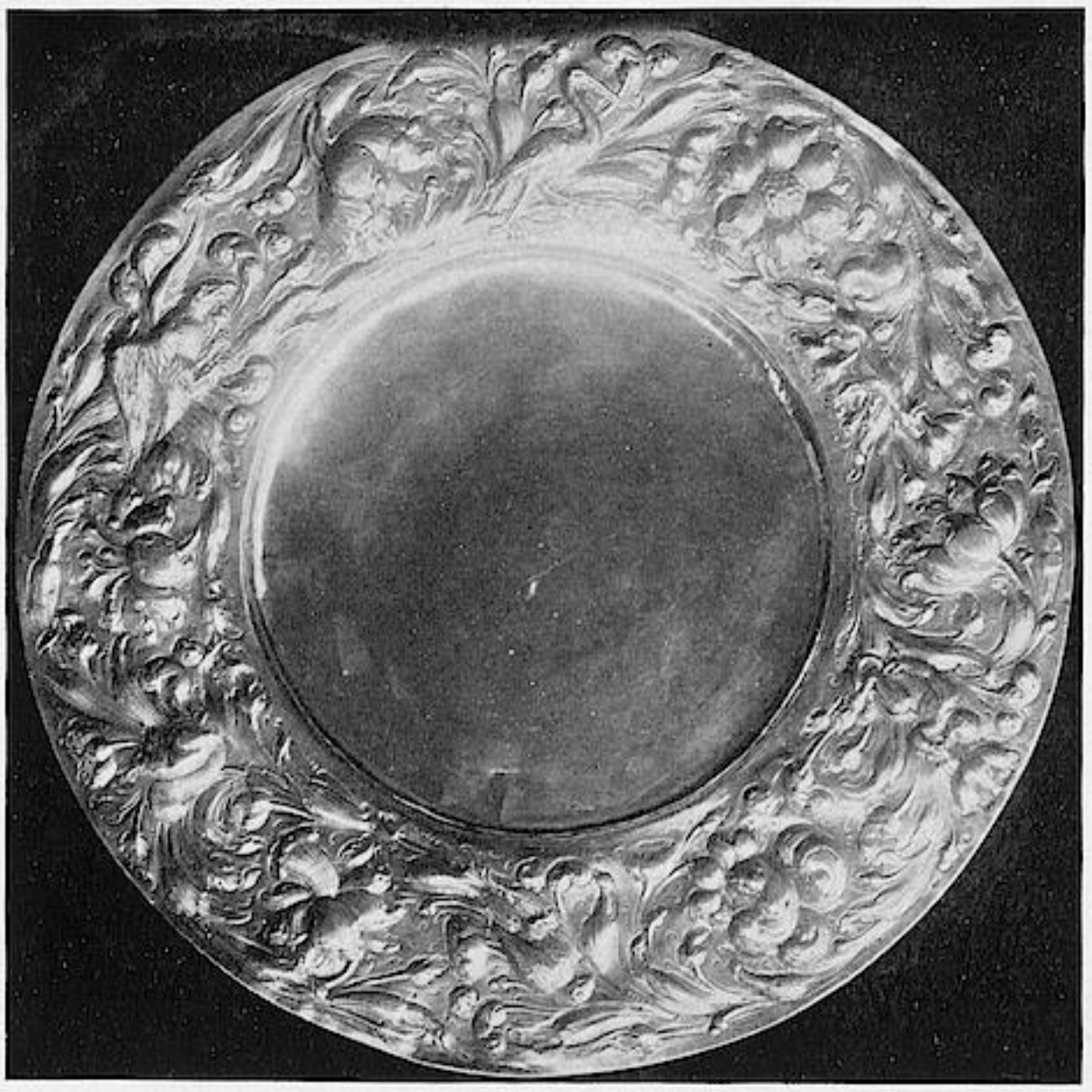
Reeds lang was te Nieuwkoop de behoefte gevoeld aan een modern avondmaalstel met kleine bekertjes, waarvoor men de gelden hoopte te vinden door verkoop van het oude stel. De vorige predikant, Ds. Mr. J. A. Moltzer, had den verkoop ontraden, doch tijdens de na diens vertrek ontstane vacature was de wensch hiertoe bij de gemeente levendiger geworden, en zoo vond de nieuw benoemde predikant bij zijne komst een gerijpt plan, waartegen hij zich niet heeft verzet.

Dit laatste is zeker af te keuren en in de eerste plaats had de voorganger der gemeente het voorbeeld moeten geven om te verhinderen, dat op zoo lichtvaardige wijze besloten werd tot den verkoop van een zoo fraai stuk als de avondmaalschotel, die, gelijk prof. Groenewegen mij schreef, »behalve om zijn kunstwaarde en zijn gewijd doel, met eerbied en piëteit had bewaard behooren te blijven, al werd die niet meer gebruikt." Het is dan ook zeker, dat, als men tevoren het oordeel van de Societeitscommissie of

1) Naar Prof. Dr. H. Y. Groenewegen mij later berichtte was het bestaan van het zilver bij de broederschap onbekend en wist niemand er van behalve de predikant en de kerkeraadsleden.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK HEIDELBERG
http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/bulletin_knob1915/0286
© Universitätsbibliothek Heidelberg
gefördert durch die DFG

van eenige andere kerkelijke authoriteit had gevraagd, de verkoop niet zoude hebben plaats gevonden. Men had te Nieuwkoop echter gehandeld in de overtuiging, dat de kooper een kunstlievend verzamelaar was, die het zilver met piëteit zoude bewaren, en het was eene droevige ontgoocheling, toen bleek, dat de kooper het slechts had gekocht om het zoo spoedig mogelijk weder met een zoet winstje te verkoopen. Dit verandert wel niets aan de daad zelve, doch stelt deze toch in een eenigszins ander licht. En, wat de hoofdzaak is, toen men te Nieuwkoop eenmaal het ongewenschte der handeling had ingezien, hebben èn predikant èn gemeente krachtig medegewerkt om de gevolgen van het feit zooveel mogelijk ongedaan te maken.

Avondmaalschotel van de Remonstrantsche gemeente te Nieuwkoop.

Op mijn schrijven verklaarde de predikant zich terstond bereid om mede te werken om het zilver weder terug te krijgen, waartoe de gelegenheid werd geboden door den oud-minister Dr. J. Kraus, die Dr. Van Gelder na diens alarmeerend artikel verraste met 600 gulden beschikbaar te stellen voor den terugkoop, zoodra hij vernam, dat de kooper bereid was om het avondmaalzilver daartoe eenigen tijd beschikbaar te houden. Aan deze milde daad van Dr. Kraus is het dan ook in de eerste plaats te danken, dat het zilver uit de markt genomen is. Spoedig werd ook van andere zijde hiertoe 50 gulden aangeboden, zoodat er nog slechts 850 gulden ontbrak aan het door den kooper gevraagd bedrag. Het kerkbestuur bood nu aan om de ontvangen koopsom van 650 gulden onvoorwaardelijk beschikbaar te stellen en om voor het verder nog ontbrekende in te staan, voor zooverre dit niet uit bijdragen van belangstellenden bijeen te brengen zoude zijn. Dit besluit valt temeer te waardeeren, omdat inmiddels een nieuw stel was aangeschaft, waaraan een belangrijk gedeelte van de koopsom was besteed. Ik hoop daarom, dat dit artikel er toe moge mede te werken om de weinig bemiddelde gemeente te steunen in het bijeenbrengen van het boven de zelf

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK HEIDELBERG
http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/bulletin_knob1915/0287
© Universitätsbibliothek Heidelberg
gefördert durch die DFG

ontvangen koopsom nog te fourneeren bedrag. Gaarne zal ik daartoe mijne medewerking verleenen en ik kan daarbij verzekeren, dat er geen gevaar bestaat, dat de gemeente later weder in dezelfde fout zal vervallen.

Het teruggewonnen zilver bestaat uit een avondmaalschotel en twee bekers, waarvan vooral de hierbij afgebeelde schotel een waar meesterstuk genoemd mag worden. De schotel is 37 cM. in middellijn, met een zeer mooi gedreven rand van 8 cM. breedte, waarop in hoog reliëf tusschen een krans van bloemen eenige dieren zijn afgebeeld en wel een aap, een papegaai, een eekhoorn, een adelaar, een ooievaar en een vos. Vooral de aap is zeer goed en natuurlijk weergegeven en de bloemen zijn los en vrij behandeld. Het geheele ontwerp bewijst, dat de drijver ook een goed teekenaar was. De contoeren zijn licht bij gegraveerd en de stengels der bloemen zijn hier en daar geschrooid.

De zilvermerken bestaan uit de jaarletter: een Gothische ꝟ, het meesterteeken: een Haan en een onduidelijk merk. Volgens den veilingscatalogus zoude de schotel moeten toegeschreven worden aan Samuel Wybbrens in 1639. Dit jaartal lijkt mij echter te oud en het drijfwerk komt, volgens den heer E. Voet Jr., niet overeen met het werk van dien meester. Het onduidelijke merk gelijkt op een anker, hetgeen volgens hem op de stad Dusseldorp schijnt te wijzen. De voorstelling van het drijfwerk doet vermoeden, dat de schotel niet voor kerkelijk gebruik is vervaardigd en eerst later aan de kerk is geschonken. De op de achterzijde ingegraveerde letters P. H. B. en A. M. P., waarschijnlijk de initialen van de schenkers, schijnen jonger dan het laat 17de eeuwsche drijfwerk.

De beide bekers zijn 18 c.M. hoog en gegraveerd met een geometrischen rand, waarvan drie vruchten-festoenen afhangen. Daartusschen zijn, wellicht iets later, door dezelfde hand drie medaillons gegraveerd met de emblemen van Geloof, Hoop en Liefde, waarnaast engeltjes met pijltjes en op den anderen beker met muziekinstrumenten in de hand. Aan den voet is op een der bekers een hertenjacht gegraveerd en op den anderen drie vogels: een zwaan, een adelaar en een gans.

De zilvermerken zijn die van Holland, Haarlem, de jaarletter H en het meesterteeken: een druiventros. De jaarletter wijst op 1670 en het meestermerk is dat van een niet nader bekend Haarlemsch zilversmid, waarvan o. a. het South Kensington Museum te Londen twee zoutvaatjes bezit uit 1679 en Jhr. Six te Amsterdam een avondmaalbeker uit 1690 [1]).

Onder de bodems staat gegraveerd: TRYNTIEN CLAES en TRINTGEN CLAESD(ochter), blijkbaar de naam van de schenkster, die ook in eene transportakte uit de omgeving van Nieuwkoop uit het begin der 18de eeuw wordt genoemd.

Het graveerwerk is niet slecht, doch staat in kunstwaarde niet op het hooge standpunt van het drijfwerk van den schotel.

---

1) Mededeeling van den Heer E. Voet Jr.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK HEIDELBERG
http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/bulletin_knob1915/0288
© Universitätsbibliothek Heidelberg
gefördert durch die DFG

Over het jaar der schenking is niets naders bekend. Alleen is het waarschijnlijk, dat een gedeelte van het zilver afkomstig is van de in 1811 opgeheven Remonstrantsche kerk te Zevenhoven. Uit de kerkeraadsnotulen toch blijkt, dat het toen nog aldaar aanwezig zilver- en koperwerk en het damast avondmaalkleed met het archief aan de kerk te Nieuwkoop is overgedragen.

Behalve het zilverwerk bezit de Remonstrantsche gemeente te Nieuwkoop nog twee koperen kronen, elk van twee rijen van 6 armen. Verder een voorlezerslezenaar met een ster in het midden, uit de 18de eeuw, en een waarschijnlijk later hiernaar gecopieerde lezenaar, aan den preekstoel bevestigd op een ouderen, mooi bewerkten draaibaren arm uit de 17de eeuw.

De preekstoel zelf is achtkant op een achtkant onderstuk met gesneden rand langs het klankbord en goed gesneden rugstuk en versierde boogpaneelen. Het rugstuk is gemerkt 16 V 49 en C. A. Het doophek bevat nog oud paneelwerk, waarschijnlijk afkomstig van een heerenbank.

Het koperen doopbekken is zeer eenvoudig, doch aan de onderzijde versierd met een zeer mooi gedreven voorstelling van den doop in den Jordaan, met een echt Hollandsch dorpsgezicht op den achtergrond, waarvan de fijne vormen echter zeer geleden hebben door het veelvuldig poetsen van het koperwerk.

Het eenvoudige kerkje maakt een goeden indruk met het niet onbelangrijke meubilair en deze indruk zoude nog verhoogd worden, indien men kon besluiten om den echt naar den Hollandschen dorpstrant geverfden preekstoel van de hinderlijke verflaag te ontdoen.

J. C. OVERVOORDE.

EEN MERKWAARDIG ALTAARSTUK.

Dezen zomer werd mijne hulp door den bekenden kunstliefhebber J. B. van Stolk te Scheveningen ingeroepen ter identificeering van een aantal wapens, voorkomende op een schilderij in zijn bezit. Enkele daarvan meende ik te moeten toeschrijven aan oud-adellijke Utrechtsche geslachten, maar om met eenige zekerheid dienaangaande iets te kunnen zeggen, verzocht ik het schilderstuk persoonlijk in oogenschouw te mogen nemen, hetgeen mij gereedelijk werd toegestaan. Bij de bezichtiging werd mijne aanvankelijke opinie niet weinig versterkt, want het schilderij, hetwelk een luik van een altaarstuk bleek te zijn, waarop een man en eene vrouw in knielende houding waren afgebeeld met hunne beschermheiligen, gaf op den achtergrond ontwijfelbaar den Dom van Utrecht te zien.

Zooals op de hierbij gereproduceerde afbeelding van het schilderstuk is te zien, komen daarop vijf wapens voor, t. w. vier vrijhangende in de open loggia en één op het over het bidbankje gespreide laken. Dit laatste wapen, zijnde een gedeeld ruitschild, achtte ik voor de beantwoording der nadere vraag, wie de voorgestelde personen waren, van meer belang dan de vier andere. Naar alle waarschijnlijkheid toch verbeeldde dit het

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK HEIDELBERG
http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/bulletin_knob1915/0289
© Universitätsbibliothek Heidelberg
gefördert durch die DFG